

Tulajdonságok nélküli 0000 és örömök

Tót Endre: TÓTalZÉRÓK és TÓTalÖRÖMÖK

KOLLÁR DÁVID

Vass László Gyűjtemény, Veszprém, 2019. X. 26-ig

Tót Endre az 1970-es években szakított korai festőkorszakával és a konceptuális művek felé fordult. Bár kezdeti konceptes, mail-art munkái bizonyos szempontból a szocialista rendszer szelekciós nyomására adott *exaptív reziliens*¹ válaszoknak is tekinthetők, termékenyebb, ha projektjeit a *kreatív destrukció kultúrájának*² paradigmatis eseteiként kezeljük. A veszprémi Művészetek Házában rendezett *TÓTalZÉRÓK és TÓTalÖRÖMÖK* című kiállítás Tót Endre két meghatározó – gondolatiságában az életmű egészét átfogó – projektjét mutatja be

az 1971 és 2006 között készült *Öröm-* és *Zéró-*műveken keresztül. Értelmezésem szerint a művek által kifizített interpretációs tér az információs kor sajátos életvitelét is tematizálja, amelynek meghatározó elemei közé tartozik a „végső alap” elvesztésének elfogadása és az önmegvalósítás szótárainak ironikus-kreatív destrukciója.

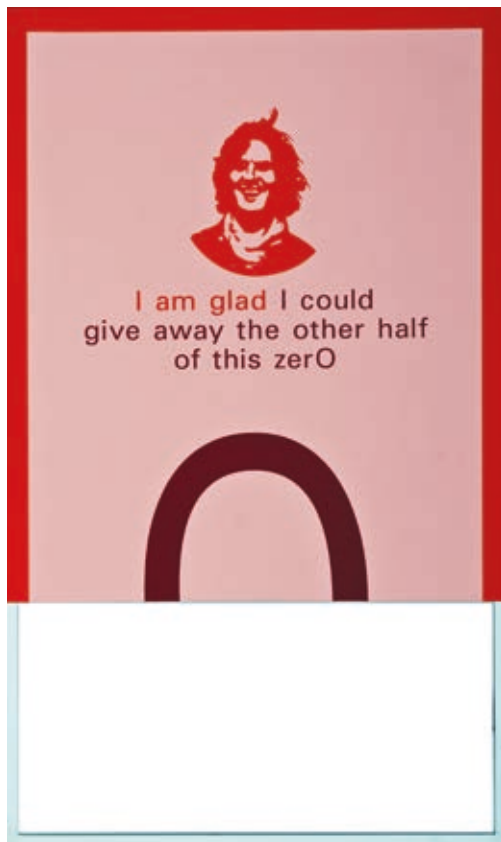
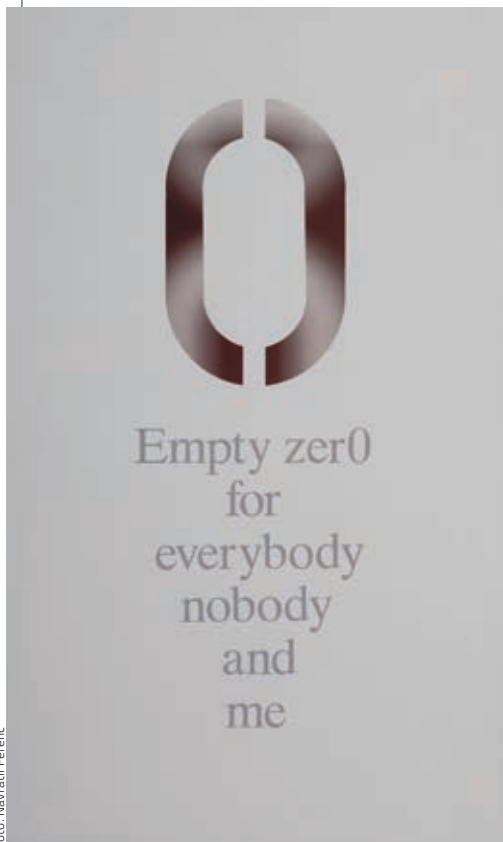
TÓTalZÉRÓK és TÓTalÖRÖMÖK

Tót Endre *Zéró-*művei olvasatomban az univerzális ontológiák³ paradigmatis dekonstrukciójának sajátos manifesztumai, amelyek az értelmezői pozíció megalapozatlan megalapozására reflektálnak. Állításomat jól

árnyalja a 0 etimológiája: a 0 az arab *szifr* (zéró) és a latin *nullus* (nulla) szavakra vezethető vissza.⁴ Előbbi eredeti jelentése üres, utóbbié semmi. Ezzel összhangban a bevett zéróértelmezések a nullát leggyakrabban a semmi, az üresség és a hiány fogalmaival rokonítják. Ez pedig könnyedén összhangba hozható azokkal az értelmezésekkel, amelyek a nullát a hiány percepcióján keresztül ragadják meg.⁵ Eszerint a hiány, a nulla nem pusztán az ürességet reprezentálja, hanem rafinált másodlagos reprezentációk révén a kizárás, az

TÓT ENDRE: *Üres zéró mindenkinek, senkinek és nekem, 1977/2005, 1977/2005, akril, karton, 150×100 cm*

TÓT ENDRE: *Örülök, hogy odaadhatom ennek a zérónak a felét, 1977/2005, akril, karton, 150×100 cm*

Fotó: Atrány Gábor

eltüntetés aktusával éppen a kizárt műveletek vagy eltüntetett struktúrák komplexitását denotálja. A kép eltüntetéseinek egyik legmeghatározóbb aktusa Robert Rauschenberg nevéhez köthető, aki 1953-ban De Kooning egyik rajzát kiradírozta, az így üressé váló papírt pedig a saját nevével szignózta, bekeretezte és *Radírozott De Kooning-rajz* címmel állította ki.⁶ Rauschenberg Tót Endre *Zéró*-műveihez – művészkönyveihez és *Távollévő képe*hez (amelyekből néhány szintén látható a vespéremi kiállításon) – hasonlóan a mű eltüntetése, a hiány hangsúlyozása révén ráirányította a figyelmet a komplexitás végső megalapozásának korlátaira. Azáltal, hogy Tót a nyelvi és vizuális kifejezőerőt meghaladó komplexitás komplementerét (0) ábrázolja, és a lehetséges értelmezések terét radikálisan kitágítja, olyan műveket hoz létre, amelyek többé nem írhatók le olyan tulajdonságok révén, amelyek a világ egyetlen adekvát leírására vonatkoznának. Ezt programszerűen illusztrálja Tót Endre *Ez nem nulla* című alkotása, amely René Magritte *A képek árulása* című munkájának parafrázisa. A kép egy nullát ábrázol, alatta a felirat: *Ceci n'est pas un zéro* (Ez nem nulla). A nulla ebben a textusban bármi lehet, ha a befogadók képesek áttörni a konvenciók „kiüresedett burkát”,⁷ és „intuíciónkra, megérzéseinkre, devianciájukra hagyatkozva ráéreznek a szavakon túlmutató semmi ízére”.⁸ Az egyetlen objektív alap keresésének keresztény gyökerű karteziánus programja helyett Tót Endre *Zéró*-művei a kreatív destrukció kultúrájának sajátos programját kínálják, amelynek textusában az alkotó, a néző és a kritikus nem csupán beismeri, hogy az értelmezései megkérdőjelezhetők, hanem ezt a belátást strukturáló elvként használja fel művei vagy értelmezései létrehozása közben. A kommunikációképtelenség nihilista felfogásával szemben, Tót Endre, miközben a szabadságtól enyhén mámorosan, az információs kor megalapozatlan tébolyának elborzasztó szépségét szemlélve nullákat pötyög, örül.

TÓT ENDRE: TÓTazÉRŐ-sorozat, akril, karton, egyenként 150×100 cm

Örül individuális-epizodikus életünk kreatív destrukciójának, örül annak, hogy értelmezéseink végső megalapozatlanságának elfogadása révén olyan értelmezésekre reflektálhatunk „amelyeket más emberek vagy [művek] tartottak végsőnek”.⁹ Tót Endre persze azáltal, hogy a „boldogságot kiváltó esetek körét abnormálisan kitágítja”,¹⁰ merőben ironikus (nyelv)játékot játszik. A komplexitás hullámain derűsen megülő ködlöveg alakját megidézve tisztában van azzal „hogy érzelmeink és gondolataink sem csak a sajátjaink”.¹¹ Miközben örül annak, hogy *az egyik mondatot a másik után írhatja*, vagy éppen *kurvára örül azoknak a napoknak, amikor semmi sem történik vele, kivéve, hogy reggel felkel és este lefekszik*, rávilágít arra, hogy értelmezéseink, szótáraink, önleírásunk és világlátásunk is esetleges. Az esetlegesség elfogadásának ironikus derűje pedig egy olyan létmód körvonalait rajzolja meg, amelyben a semmit semmiző művész, néző és kritikus „azért ismer meg és sajátít el új [értelmezéseket], hogy eddig ismeretlen módokon határozhatta meg önmagát”,¹² s ezáltal új ön- és világertelmezésekre tehessen szert, amelyek hatására megélheti epizodikus élete folyamatos kreatív destrukcióját.

Jegyzetek

- 1 Az exaptív reziliencia egy komplex rendszer azon képességét jelöli, amely révén egy exogén hatásra olyan endogén választ adnak, amelyek során egy tulajdonság, amely korábban egy adott, partikuláris funkciót töltött be, kooptálódik egy új használatra, vagy egy tulajdonság, amelynek korábban nem volt funkciója, kooptálódik a jelenlegi használatra. Lásd Kollár Dávid – Kollár József: *The Art of Shipwrecking: The Rise of Exaptive Resilience. Dialogue and Universalism*, 2019/3.
- 2 Manuel Castells: *A hálózati társadalom kialakulása*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2005.
- 3 Kollár D. – Kollár J., i. m.
- 4 Magyar etimológiai szótár.
- 5 Neil P. Barton: *Absence perception and the philosophy of zero*, 2019, *Synthese*, 1–28. <https://doi.org/10.1007/s11229-019-02220-x>
- 6 Bordács Andrea – Kollár József – Sinkovits Péter: *Tót Endre*. Új Művészet, 2003, 24.
- 7 vö.: Max Weber: *A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme*. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982; Hidas Zoltán: *Törékeny értelemvilágaink – A világalakítás rendje és szabadsága*. Gondolat Kiadó, Budapest, 2018.
- 8 Bordács A. – Kollár J. – Sinkovits P., i. m., 34.
- 9 Richard Rorty: *Esetlegesség, irónia, szolidaritás*. Jelenkor Kiadó, 1994, 89.
- 10 Bordács A. – Kollár J. – Sinkovits P., i. m., 39
- 11 Kollár Dávid – Kollár József: *Tulajdonságok nélküli társadalom. Jel-kép*, 2017/3. DOI: 10.20520/JEL-KEP.2017.3.
- 12 Pápay György: *Demokrácia filozófiai megalapozás nélkül*. Ráció Kiadó, Budapest, 2010, 73.